

Я. В. Маслоўскі

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, Мінск

Y. V. Maslouski

Belarusian State University, Minsk

УДК 323.33(476)(091)«1907/1914»

СТАН МЕДЫЦЫНСКОЙ ДАПАМОГІ ФАБРЫЧНА-ЗАВОДСКИМ РАБОЧИМ БЕЛАРУСКИХ ГУБЕРНИЙ У 1907–1914 ГГ.

STATUS OF HEALTH CARE FOR FACTORY-FACTORY WORKERS OF BELARUS GOVERNMENTS IN 1907–1914.

У артыкуле змешчаны аналіз стану медыцынскай дапамогі фабрычна-заводскім рабочым беларускіх губерняў (Віленскай, Віцебскай, Гродзенскай, Мінскай, Магілёўскай). Прыводзіцца параўнанне даступнасці медыцынскага абслугоўвання для прамысловага пралетарыяту ў губернскіх цэнтрах, гарадах і сельскай мясцовасці. Паказана залежнасць захворванняў рабочых ад галіны вытворчасці, у якой яны працавалі. Ахарактарызавана дынаміка колькасных зменаў у скаргах рабочых на якасць медыцынскага абслугоўвання ў фабрычную інспекцыю.

Ключавыя словы: Беларусь; медыцынская дапамога; рабочы; сацыяльнае становішча; прамысловасць; 1907–1914 гг.; пралетарыят; фабрычна-заводскі; беларускія губерні; даклады дактароў; спецыфіка захворванняў рабочых;

The article contains the analysis of the state of health care factory workers Belarusian provinces (Vilna, Vitebsk, Grodno, Minsk, Mogilev). Marked differences in access to health services for the industrial proletariat in the provincial centers, urban and rural areas. The dependence of specific diseases of workers from industries where they worked. Given the dynamics of quantitative changes in the complaints of workers in the health services in the factory inspection.

Keywords: Belarus; medical care; work; social status; industry; 1907–1914; proletariat; Factory; the Belarusian province; specific diseases of workers;

Вывучэнне паўсядзённага жыцця беларускага грамадства ў пачатку ХХ ст. з'яўляецца актуальнай праблемай сучаснай беларускай гістарычнай навукі. Фабрычна-заводскі пралетарыят беларускіх губерняў з'яўляўся прагрэсіўнай часткай тагачаснага грамадства. Яго палітычныя прыярытэты, ступень падтрымкі ўлады залежалі ад сацыяльна-эканамічнага становішча рабочых, ад тагачаснага ўзроўню жыцця прамысловага пралетарыяту. Адным з галоўных паказчыкаў узроўню жыцця рабочых можна лічыць стан забеспячэння медыцынскай дапамогай. Менавіта гэтае пытанне мае неабходнасць асобнага вывучэння.

Мэта даследавання – вызначэнне стану медыцынскага забеспячэння фабрычна-заводскіх рабочых беларускіх губерняў у 1907–1914 гг.

Для дасягнення асноўнай мэты працы пастаўлены наступныя задачы:

- прааналізаваць крыніцы вывучэння стану медыцынскай дапамогі фабрычна-заводскім рабочым;
- выявіць залежнасць захворванняў рабочых ад спецыялізацыі.

Асвятліць стан медыцынскай дапамогі фабрычна-заводскім рабочым магчыма, звярнуўшыся да дакладаў з'ездаў дактароў беларускіх губерняў 1907–1914 гг. Менавіта гэтыя дакументы з-за адсутнасці ўспамінаў рабочых вывучаемага часу аб стане медыцынскага забеспячэння, разам з выкарыстаннем дадзеных справаздач фабрычных інспектараў, дзе адлюстраваны і згрупіраваны прычыны падачы скаргаў у фабрычную інспекцыю, дазваляюць аднавіць рэальны стан медыцынскага забеспячэння фабрычна-заводскіх рабочых.

На дастаткова высокім узроўні з'езды дактароў праходзілі ў Мінскай губерні з 1907 па 1913 гг. Адным з найбольш карысных для вызначанай тэматыкі з'яўляецца даклад С. Л. Саламонава «Медыцынская дапамога фабрычна-заводскім рабочым г. Мінска», дзе загадчык фабрычна-заводскай амбулаторыі канстатуе, што рабочыя ўсіх буйных і большай часткі дробных фабрык і заводаў г. Мінска атрымліваюць бясплатна медыцынскую дапамогу ў фабрычна-заводскай амбулаторыі. Апошняя была ўладкаваная выключна для працоўных на сродкі ўладальнікаў прамысловых прадпрыемстваў г. Мінска; яна знаходзілася ў цэнтры горада, што дазваляла дастаткова проста звярнуцца пры неабходнасці рабочым да лекараў. Займала адносна вялікае памяшканне з 4-х прасторных пакояў, з якіх два былі адведзены для стацыянарных хворых у выглядзе прыёмнага пакою, а ў двух астатніх штодня адбываўся прыём хворых. У амбулаторыі адпускаліся некаторыя лекі, якія не патрабавалі асаблівых ведаў для сваёй падрыхтоўкі і былі не моцнадзейнымі; ўсё ж астатнія лекі рабочыя атрымлівалі па рэцэптах амбулаторных лекараў у розных аптэках горада ў кошт сваіх гаспадароў. З амбулаторыі выдаваліся хворым у часовае карыстанне некаторыя інвентарныя прылады: пузыры, бассоны, спрынцоўкі, кружкі Эсмарха і інш. [1, с. 280].

Згодна з дадзенымі, апублікаванымі ў дакладзе, можна вызначыць, што прыём хворых у амбулаторыі адбываўся штодня два разы: па раніцах ад 9:00 да 10:00 і па вечарах ад 17:00 да 19:00. У выпадку патрэбы лекар мог быць выкліканы ў амбулаторыю ва ўсякі час, што адбывалася пры няшчасным выпадку з рабочым на заводзе. Медыцынскі персанал амбулаторыі складаўся з двух лекараў, двух фельчараў, дантыста і адной акушэркі. Гэтыя асобы прымалі хворых у амбулаторыі і ў сябе дома ў пэўныя гадзіны і наведвалі цяжкіх хворых па месцу жыхарства. Пры амбулаторыі працавалі яшчэ лекар-спецыялісты па вачах, акушэрстве і жаночых справах [1, с. 281].

Гаспадарчымі справамі амбулаторыі займаўся папярэцельскі савет, які складаўся з 6-ці асоб, якія выбіраліся фабрыкантамі са свайго асяроддзя штогод на агульным сходзе, пад старшынствам старэйшага фабрычнага інспектара Мінскай губерні. На пасяджэннях папярэцельскага савета прысутнічалі і штатныя амбулаторныя лекары з правам дарадчага голасу; працоўныя ж не мелі свайго прадстаўніка ў савеце. Аднак пралетарыят не нес выдаткаў на ўтрыманне амбулаторыі [1, с. 281].

У амбулаторыі атрымовалі медыцынскую дапамогу самі рабочыя і члены іх сямействаў: іх жонкі і дзеці, прытым толькі ад тых заводаў, уладальнікі якіх прымалі удзел у выдатках па змесце амбулаторыі. У вышэй узгаданы час паслугамі амбулаторыі карысталіся рабочыя 25-ці прамысловых прадпрыемстваў, у лік якіх уваходзілі 2 чыгуналіцейных завода, 3 вінакурных, 3 гарбарных, 2 патачнай, 2 мылаварных, 2 кафляных-мазаічных, 1 цагляны і 1 піваварны завод, 4 тыпу – літаграфіі, 3 тытунёвыя фабрыкі, 2 абіўных, 1 гільзавы, 1 фабрыка для ачысткі шчэціны і 5 каўбасных устаноў. На ўсіх гэтых фабрыках і заводах да пачатку 1907 г. працавалі больш за 1100 чалавек [1, с. 281].

Амбулаторыя існавала з 1903 г., калі на агульным сходзе фабрыкантаў вырашана было перанесці амбулаторыю ў цэнтр горада. Колькасць рабочых, якім была дадзена магчымасць карыстацца медыцынскай дапамогай у амбулаторыі, у 1908 г. складала каля 1500 рабочых. Такім чынам, мінскі фабрычна-заводскі рабочы ў выпадку захворвання заўсёды мог знайсці сабе бясплатна медыцынскую дапамогу [1, с. 282].

Варта ўлічваць, што многія хворыя з нагоды аднаго і таго ж захворвання звярталіся да лекараў і да фельчара адначасова. Можна меркаваць, што іх запісвалі па некалькі разоў, як упершыню хворых. На ўсе гэтыя захворванні ў 1907 г. рабочыя звярталіся 8222 разы. Гэта колькасць зваротаў размяркоўвалася паміж доктарскім і фельчарскім персаналам, прычым на долю дактароў прыходзілася ў 1907 г. 7300 зваротаў. Астатнія звароты прымалі фельдчары [1, с. 283].

Вышэй узгаданы доктар Саламонаў тлумачыць гэта тым, што «хворыя вельмі неахвотна бяруць лекі з амбулаторыі, а просяць заўсёды пісаць рэцэпты ў нармальныя аптэкі, адкуль яны атрымліваюць лекі на рахунак сваіх гаспадароў. З амбулаторыі атрымліваюць лекі толькі тыя рабочыя, гаспадары якіх не згаджаюцца адпускаць ім лекі на свой рахунак. У летнія месяцы ў пэўныя дні вырабляецца прывіўка воспы дзецям рабочых, а таксама і дарослым па іх жаданні. Сярэднім лікам штогод вырабляецца 35–40 прывівак». Атрымоўваецца, што ў вывучаемы час фабрыканты павінны былі за свой кошт набываць лекі рабочым [1, с. 284].

Падобныя амбулаторыі працавалі ў Сморгоні, Барысаве, Магілёве. Існавалі медыцынскія ўстановы пры прамысловых прадпрыемствах Віленскай, Віцебскай, Гродзенскай губерняў [2, с. 142–145].

Колькасць востразаразных хвароб узрасла ў 1907 г., калі ў Мінску ўспыхнула эпідэмія халеры. Адным з паказчыкаў стану гігіены гарадскіх рабочых можна лічыць дастаткова вялікую колькасць зваротаў да стаматолагаў, што можна патлумачыць адсутнасцю ў большасці рабочых ўяўленняў аб асабістай гігіене. Аднак падобныя хваробы былі распаўсюджаны сярод рабочых нават у найбольш развітым фабрычна-заводскім цэнтры Расійскай імперыі – Санкт-Пецербургу [3].

Да няшчасных выпадкаў адносілі захворванні сібірскай язвай. Пры цяжкіх пашкоджаннях, што цягнулі за сабою ступень інваліднасці рабочага,

амбулаторным лекарам прыходзілася не толькі даглядаць хворага, але пасля заканчэння лячэння забяспечыць пацярпелага дакументам з дакладным пазначэнне ступені абмежавання яго працаздольнасці, выяўленай у працэнтах. У гэтым пытанні было вельмі цяжка задаволіць зацікаўленыя бакі.

З 1906 г. для вызначэння ступені інваліднасці пацярпелага працоўнага старэйшыя фабрычныя інспектары беларускіх губерняў пачалі склікаць камісіі з трох дактароў: аднаго па ўказанні рабочага, іншага па ўказанні прадстаўніка страхавога таварыстваў і трэцяга – амбулаторнага лекара. Рашэнне гэтай камісіі было абавязковым для абодвух бакоў і такім чынам амбулаторныя лекары дзякуючы намаганням фабрычнай інспекцыі былі пазбаўленыя ад незаслужаных нараканняў. Такія камісіі склікаліся кожны раз па меры неабходнасці ў Мінску [1, с. 286], Віцебску, Вільні, Гродна і Магілёве [4].

Падобныя камісія працавалі з фабрычна-заводскімі рабочымі, якія атрымалі абмежаванасць працаздольнасці на працы, іншых беларускіх губерняў.

Па асобных галінах вытворчасці колькасць зваротаў размяркоўваецца ў наступным выглядзе: найбольшая колькасць зваротаў (1680) за 1907 г. прыпадала штогод на чыгуналіцейны завод – найбуйнейшы з заводаў Мінска вызначанага часу: каля 400 рабочых. Тут рабочыя часта падвяргаліся параненням, ударам і апёкам.

Другое месца па колькасці зваротаў займалі тытунёвыя фабрыкі, дзе хварэлі самі працоўныя і члены іх сем'яў: 975 зваротаў за 1907 г. Найбольшая колькасць дзіцячых хвароб прыпадала на дзяцей тытуннікаў. Самі працоўныя тытунёвых прадпрыемстваў хварэлі на катар лёгкіх, зяпы, носа, з іх шкодным уплывам на развіццё арганізма [1, с. 287].

Не менш шкодны ўплыў на здароўе працоўных аказвала ўдыханне пылу ў майстэрні для ачысткі шчаціння. Усе звароты датычыліся хвароб скуры і лёгкіх. Аднак на гэтай і на іншых гарбарных прадпрыемствах існавала магчымасць даволі хуткага прафесійнага развіцця. Гарбарныя рабочыя, навучыўшыся вырабу і ачыстцы шчаціння, часта пераходзіў да іншай галіны гэтай вытворчасці, дзе яму даводзілася мець справу з чыстым, пазбаўленым пылу шчаціннем. Такім чынам, рабочы меў магчымасць пазбавіцца ад далейшага разбурэння арганізму.

Шкодны ўплыў пылу на арганізм працоўных назіраўся таксама ў друкарнях. На дадзеных вытворчасцях дзейнічаў свінцовы пыл, які ўсмоктваўся ў арганізм і ствараў хранічнае атручванне, якое выяўлялася ў з'явах раздражнення нервовай сістэмы і засмучэннях з боку кішэчніка. Па ступені захворвання друкаваныя ўстановы займалі чацвёртае месца: 1037 выпадкаў за 1907 г. [1, с. 288].

Смяротнасць сярод рабочых у сярэднім складала 0,2 % ад агульнай колькасці рабочых. Штогод у 1903–1907 гг. памірала 15–20 чалавек пераважна ў дзіцячым узросце, з дарослых паміралі толькі 1 або 2 чалавека ў год

[1, с. 289]. Прыведзеныя лічбы можна экстрапаляваць на ўсе 5 беларускіх губерняў у 1907–1914 гг.

Каб аднавіць рэальную карціну медыцынскага забеспячэння фабрычна-завадскога пралетарыяту ў сельскай мясцовасці і павятовых гарадах, неабходна звярнуцца да дакладаў мясцовых дактароў. Доктар Розенберг характарызуе стан медыцынскай дапамогі працоўных фабрычна-завадскіх прадпрыемстваў Барысаўскага павета: «Усіх прадпрыемстваў маецца 32, з якіх 8 размешчаны ў г. Барысаве і 24 у п. Нова-Барысаве. На ўсіх фабрыках і заводах працуе 1718 рабочых. Пры больш буйных фабрыках маецца для рабочых добра абстаўленая медыцынская дапамога ў асобе лекара і фельчара; пры чым на некаторых з іх лекі адпускаюцца рабочым бясплатна па рэцэптах лекараў з мясцовых вольных аптэк». Уладальнікі запалкавай фабрыкі «Вікторыя», лесапільнага завода Вялікіх Князёў, запалкавай фабрыкі «Бярэзіна» і папяровай фабрыкі «Папірус» цалкам утрымлівалі медыцынскую дапамогу і лекі для сваіх рабочых за свой кошт. На іншых фабрыках лекі адпускаліся з фабрычнай аптэкі. З ліку 32 згаданых фабрычна-завадскіх прадпрыемстваў 7 былі забяспечаны ўрачэбна-медыцынскай дапамогай для сваіх рабочых, а ў астатніх яе не мелася. Варта, аднак, адзначыць, што на ўзгаданых фабрыках працавала калія паловы з усіх барысаўскіх рабочых [5, с. 286].

Вышэй прыведзеныя сведчання мясцовага доктара дазваляюць сцвярджаць аб горшым забеспячэнні медыцынскай дапамогі рабочых барысаўскага павету, чым мінскіх працоўных.

Аднак, каментар доктара Ю. А. Сяліцкага, які таксама паходзіў з г. Барысав, дазваляе шырэй вывучыць гэтае пытанне: «Доктар Розенберг сказаў, што на дзвюх Барысаўскіх фабрыках рабочыя дастаткова забяспечаны медыцынскай дапамогай; гэта дакладна толькі ў дачыненні да амбулаторнай дапамогі, але стацыянарныя хворыя паступаюць у земскую бальніцу і лечацца за кошт земства» [5, с. 287]. Гэты каментар дазваляе аднавіць сітуацыю, пры якой рабочы, які не атрымаў медыцынскай дапамогі ў фабрычнай амбулаторыі, меў магчымасць атрымаць яе ў земскай бальніцы. Часцей у земскую бальніцу звярталіся рабочыя, якія працавалі на прадпрыемствах, размешчаных у сельскай мясцовасці. Можна меркаваць, што ў падобным стане знаходзілася медыцынская дапамога фабрычна-завадскім рабочым у Віцебскай і Магілёўскай губернях [6, с. 77–80].

Для параўнання стану медыцынскай дапамогі рабочым іншых беларускіх губерняў (Віленскай, Віцебскай, Гродзенскай і Магілёўскай) можна прывесці дадзеныя справаздач фабрычных інспектараў за гэты перыяд: у 1907 г. з 665 паведаў для скаргаў 427 былі прызнаны парушэннем правоў рабочых. З іх 159 вызначаны як «Парушэнне ўмоў найму па падачы медыцынскай дапамогі». Тут неабходна ўлічваць, па-першае, значную колькасць калектыўных скаргаў па гэтай праблеме. Па-другое, фабрычна-завадскі пралетарыят астатніх 4 губерняў падаў значна менш абгрунтаваных скаргаў па гэтай праблеме (табл. 1).

Агульная колькасць абгрунтаваных повадаў для скаргаў

	Віленская губерня	Віцебская губерня	Гродзенская губерня	Магілёўская губерня	Мінская губерня
1907 г.	1/*304	-/*826	112/*1256	2/*382	159/*427
1909 г.	130/*210	-/*260	10/*1228	-/*110	-/*168
У 1912 г. змяняецца фармуляр табліцы, указваюцца адзінаасобныя і калектыўныя звароты ў фабрычную інспекцыю і не адзначаецца, ці былі прызнаны дадзеныя звароты абгрунтаванымі. Адзінаасобных скаргаў за гэты год пададзена не было, толькі калектыўныя (колькасць калектыўных скаргаў па поваду «Адсутнасць ці незадавальненне медыцынскай дапамогі (за выключэннем няшчасных выпадкаў)» /агульная колькасць калектыўных скаргаў)					
1912 г.	30/793	140/584	-/378	-/1030	-/174

Складзена на падставе [7, с. 60–66; 8, с. 60–67; 9, с. 19–204].

Дадзеныя табліцы 1 сведчаць аб памяншэнні зваротаў рабочых Мінскай губерні, значная колькасць якіх працавала ў Мінску. Да гэтага неабходна дадаць, што менавіта ў мінскіх рабочых існавала больш магчымасцяў для падачы скаргі фабрычнаму інспектару, чый прыёмны пакой знаходзіўся ў губернскім горадзе. У сваю чаргу, гэта дазваляе сцвярджаць аб паступовым паляпшэнні стану медыцынскай дапамогі фабрычна-завадскім рабочым.

У 1910 г. старэйшаму фабрычнаму інспектару было пададзена толькі 3 скаргі на парушэнне ўмоў найму па аказанні медыцынскай дапамогі, з якіх 1 была прызнана абгрунтаванай [10].

Разгляд няшчаснага здарэння, які адбыўся 21 студзеня 1911 г. з рабочым Шклоўскай папяровай фабрыкі Растаргуевым, пакажа сітуацыю з медыцынскай дапамогай рабочым Магілёўскай губерні. Растаргуеў у адзначаны дзень атрымаў удар правага боку 8, 9 і 10 рэбраў. Яго накіравалі на лячэнне ў Магілёўскую губернскую земскую бальніцу. Адтуль, па заяве фабрычнага і земскага лекараў, ён выйшаў цалкам здравым, але меў патрэбу ў адпачынку, які быў яму прадастаўлены па хадайніцтве магілёўскага фабрычнага інспектара на фабрыцы на працягу месяца з захаваннем заробку [11]. Прыведзены прыклад не адзіны, але выбраны як тыповы.

«Закон аб забеспячэнні рабочых у выпадку хваробы» і «Закон аб страхаванні ад няшчасных выпадкаў» былі прыняты 23 чэрвеня 1912 г. Для іх рэалізацыі арганізавалі бальнічныя касы, які падзяляліся на асобныя для аднаго прадпрыемства і агульныя для некалькіх. Колькасць удзельнікаў бальнічнай касы на прадпрыемствах не магла быць меншай за 200 чалавек. Прамысловыя ўстановы з колькасцю рабочых менш за 200 вымушаны былі аб'ядноўвацца ў агульную касу. Пастановай прадугледжваўся у асобных выпадках дазвол на заснаванне асобнай касы на прадпрыемстве з меншай колькасцю рабочых [12].

Рабочы атрымоўваў медыцынскую дапамогу і грашовую кампенсцыю да той пары, пакуль заставаўся ўдзельнікам бальнічнай касы. Права на атрыманне дапамогі заставалася за рабочым нават у тым выпадку, калі ён пераходзіў на іншае прадпрыемства пры ўмове, што прадпрыемства падпадала пад дзеянне закона. Такім чынам, не ўсе прадпрыемствы забяспечвалі дапамогу сваім рабочым, а толькі тыя, што адпавядалі патрабаванням закона па колькасці працуючых рабочых, па ўмовах найму і асаблівасцях вытворчасці.

Старэйшы фабрычны інспектар Кіеўскага прамысловага округа, куды ўваходзілі Мінская і Магілёўская губерні, А. Мікулін адзначае, што ўжо значная частка рабочых атрымлівае бясплатную медыцынскую дапамогу: альбо палову заводчык аплачвае, альбо цалкам. Што пасля рэалізацыі закона частка заводчыкаў гатовыя цалкам узяць на сябе выплату ўзносаў у бальнічны касы [13].

У разглядаемы час з вялікіх фабрычных цэнтрах беларускіх губерняў медыцынская дапамога для фабрычна-заводскіх рабочых была пастаўлена на задавальняючым узроўні толькі ў Мінску. У астатніх гарадах шмат залежыла ад «добрай волі ўладальніка фабрыкі ці завода». На прадпрыемстве, дзе фабрыкант браў на сябе абавязкі грашовага ўтрымання доктара, медыцынская дапамога была на неабходным узроўні, дзе ўладальнік завода імкнуўся пазбегнуць такіх выдаткаў – рабочаму прыходзілася звяртацца ў гарадскую ці земскую бальніцу або аплачваць працу доктара самастойна. Аднак неабходна ўлічваць каласальныя намаганні рабочых і фабрычнай інспекцыі, якія прымусам ці іншым чынам, але дамагаліся стварэння фабрычна-заводскіх амбулаторый з бясплатным абслугоўваннем персаналу прадпрыемстваў.

Дадзеныя дакладаў дактароў дазваляюць аднавіць рэальнае становішча медыцынскага забеспячэння фабрычна-заводскіх рабочых і іх сем'яў, стварыць сапраўднае ўяўленне аб хваробах рабочых па групам вытворчасці. Гэтыя сведчання з'яўляюцца дастаткова дакладнымі, каб выкарыстаць іх пры вывучэнні сацыяльна-эканамічнага жыцця фабрычна-заводскіх рабочых.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Соломонов, С. Л. Медицинская помощь фабрично-заводским рабочим г. Минска / С. Л. Соломонов // Труды первого съезда врачей Минской губернии, 22–25 января 1908 г. / под ред. М. А. Поляка. – Минск, 1908. – С. 279–289.
2. Крючок, Г. Р. Очерки истории медицины Белоруссии / Г. Р. Крючок // Минск: Беларусь, 1976. – 264 с.
3. НГАБ. – Ф. 502. – Воп. 1. – Спр. 43. – Арк. 47.
4. ЦДГАУ ў г. Кіеў. – Фонд 575. – Воп. 1. – Спр. 373. – Арк. 137–159.
5. Труды Третьего Съезда врачей Минской губернии, 9–12 января 1914 года / под редакцией секретаря Съезда М. А. Поляка. – Минск, 1914 г. – [2], 503 с., [1] л. ил.
6. Труды Первого съезда врачей и представителей Управления земским хозяйством Могилёвской губернии. – Могилев, 1907 г. – 108 с.
7. Свод отчетов фабричных инспекторов за 1907 г. – СПб.: тип. В. Ф. Киршбаума, 1909. – 156 с.

8. Свод отчётов фабричных инспекторов за 1909 г. – СПб.: Тип. В. Ф. Киршбаума, 1910. – 195 с.
9. Свод отчётов фабричных инспекторов за 1912 г. – СПб.: Тип. В. Ф. Киршбаума, 1913. – 318 с.
10. НГАБ. – Фонд 311. – Воп. 1. – Спр. 43. – Арк. 52 адв.
11. ЦДГАУ у г. Кіеў. – Фонд 575. – Воп. 1. – Спр. 599. – Арк. 1–7.
12. Фамін, В. М. Сацыяльныя мерапрыемствы дзяржаўных органаў па вырашэнні рабочых пытанняў у Беларусі (канец XIX – пачатак XX ст.) / В. М. Фамін // Актуальныя праблемы станаўлення і развіцця беларускай дзяржаўнасці (Да 90-годдзя ўтварэння БССР): матэрыялы Рэсп. навук.-тэарэт. канф., г. Мінск, 2009 г. – Мінск: БДПУ. – С. 117–123.
13. ЦДГАУ ў г. Кіеў. – Фонд 616. – Воп. 1. – Спр. 599. – Арк. 49–50.

(Дата падачы: 28.02.2018 г.)

Д. А. Мизун

Республиканский институт высшей школы, Минск

D. A. Migun

National Institute for Higher Education, Minsk

УДК 327(476:430)(091)(043.3)

ГЕРМАНО-СОВЕТСКИЕ ДОПОЛНИТЕЛЬНЫЕ ДОГОВОРЫ ЛЕТА 1918 Г. И СУДЬБЫ БЕЛАРУСИ

GERMAN-SOVIET ADDITIONAL CONTRACTS OF THE SUMMER OF 1918 AND THE FATE OF BELARUS

В статье подробно исследуются политические события лета 1918 г., связанные с германо-советскими отношениями. Автор тщательно исследует содержание дополнительных договоров между Германией и большевистской Россией и их значение для Беларуси.

Ключевые слова: правительство РСФСР; Германия; убийства Мирбаха; советско-германский Добавочный договор.

The article explores in detail political events of the summer of 1918 related to German-Soviet relations. The author carefully examines the content of additional treaties between Germany and Bolshevik Russia and their significance for Belarus.

Key words: the government of the RSFSR; Germany; the murders of Mirbach; the Soviet-German Supplementary Agreement.

В начале мая 1918 г. правительство РСФСР обратилось к германскому правительству с предложением начать переговоры по политическим, экономическим и финансовым вопросам. Были созданы комиссии для ведения переговоров по финансовым вопросам и по вопросам компенсации за содержание русских военнопленных. Соответствующие переговоры проходили в Москве и Берлине. Стремясь нейтрализовать деятельность «партии войны» в Германии, советское руководство заинтересовывало германские деловые круги перспективами торгово-экономического взаимодействия. В июне 1918 г. советское правительство согласилось передать Германии